

Dr. Öğr. Üyesi Cem ÖZKURT

Bayburt Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Sosyoloji Bölümü
ozkurtcem70@hotmail.com

POSTMODERNLİK VE ÇAĞDAŞ TOPLUMSAL YAŞANTI

Öz

Bu makale, postmodernlik durumunun çağcıl toplumlarda makro düzeyde biçim verdiği toplumsal, siyasal ve ekonomik gerçekliğin, gündelik yaşam ve etkileşim düzenine yansımalarını analiz etmektedir. Bu yansımalarda, kamusal /özel alan karşıtlığı, postmodernlik durumunun bireylerin karakter bütünlüklerinde yarattığı aşınma ve anlam rölativizmi tartışmanın merkez noktasını oluşturmaktadır. Postmodernlik durumu, 1970 sonrasında, olgunlaşmış ve toplumsal yaşayışa etki etmiş oluşumsal bir süreçtir. Ulus-devlet ve refah toplumunun kurumsal düzenliliklerinde radikal değişim ve dönüşümlere neden olmuştur. Bu çalışma, postmodernlik durumun biçimlendirdiği değişim, dönüşüm ve farklılaşmaların sosyo oluşumuna yoğunlaşarak, psiko-oluşuma etkilerini tartışmaya açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Postmodernlik, Benlik krizi, Gündelik etkileşim, Kamusal alan, Anlam rölativizmi

POSTMODERNITY AND CONTEMPORAY SOCIAL LIFE

Abstract

This article analyses the reflections of the social, political and economic reality, which postmodernity has shaped at a macro level in contemporary societies, on the order of everyday life and interaction. In these reflections, the contrast of public /private space, the wear and relativism of meaning created by postmodernity in individuals ' character integrity are the central points of the discussion. Postmodernity is a formative process that has matured and influenced social life after 1970. It has led to radical changes and transformations in the institutional regularities of the nation-state and Welfare Society. This study focuses on the socio-formation of the changes, transformations and differentiations shaped by the postmodel situation and opens up discussion on the effects of Psycho-formation.

Keywords: Postmodernism, Self crisis, Everyday interaction, Public pace, Meaning relativism

Giriş

Postmodernlik terimi, 1930'larda, Ferederico de Onis tarafından, modernizmin kendi içindeki muhafazakâr bir gerileyişi olarak tanımlanmıştır (Anderson, 2011: 10). 1950'lere gelindiğinde ise terim, modernden mutlak bir kopuş olmasa da, modernlikten ayrılan yönleri vurgulamak amacıyla kullanılmıştır. 1959'da ise C. Wright Mills ve Irwing Howe, terimi, liberalizm ve sosyalizmin siyasal projelerinin çöktüğü, şursuz bir yönelimin ortaya çıktığı, aklın ve özgürlüğün artık yollarını ayırdığı, boş uzlaşmaların egemen olduğu bir toplumsal yapıya atıfla genişletir (2011: 22). Baudrillard ise postmodernlik durumunu, tüketim pratikleriyle açıklamıştır. Bu pratikler, tüketicinin gerçek dünyayla, politikayla, tarihle, kültür ve anlamla ilişkisini kestiği, dünyanın gerçek bilgisini vermeyen, merakla ilişkili bir yanlış bilgi boyutunu (Baudrillard, 2017: 28) yaygınlaştırmıştır. Postmodernlik durumunun anlamı, nesnelere çağında yaşadığımızdır ve nesnelere ritmiyle örtüşen kesintisiz bir akışın, nesnelere resitaline yol açmasıdır. Baudrillard'a göre bu akış, "geçmiş uygarlıkların tümünde dayanıklı nesnelere, araçlar veya binalar kuşaklara daha uzun yaşamışken, bugün onların doğmasını, gelişmesini ve ölmesini (2017: 16) izleyebildiğimiz özel türden bir tanıklığa yol açmıştır.

Byran S. Turner' a göre ise, postmodernizm ile postmodernite arasında kavramsal bir ayrıma gitmek gerekmektedir. Buna göre, postmodernizmle, büyük anlatıların felsefi eleştirisine gönderme yapılırken; postmodernite kavramıyla enformasyon teknolojileri, globalleşme, yaşam tarzlarının parçalanması, yüksek düzeyde tüketici kültürü, mali piyasalar, kamu mallarının serbest bırakılması, ideolojik devletin demode oluşu ve geleneksel yaşamın aşınması gibi özneliklere vurgu yapılır (Turner, 2002: 35). Turner'ın geleneksel yaşam vurgusu, modernlikle biçimlenen ve olgun mahsullerini bireyselleşme, sekülerleşme, endüstrileşme, kültürel farklılaşma, metalaşma, kentleşme, bürokratikleşme ve rasyonelleşme (Best ve Kellner, 2016: 18) olarak ortaya çıkaran bir toplumsal/kurumsal durumdur ve Turner, postmodernlikle, modernlikle inşa olan kurumsal yapılaşmaların parçalandığı inancındadır.

Postmodernlik, bu statükoyu aşındıran ve temel özellikleri bakımından modernlikten bütünüyle ayrılan bir yapıdır. Baudrillard, modernlik- postmodernlik karşıtlığına şu soruyla dikkat çekmektedir: Tüm düşleri elinden alınmış bir dünyaya gerçeklik egemen olabilir mi ? Baudrillard'a göre, gerçeklikten ibaret bir dünya oluşturmaya çabaladığımız ölçüde, elimiz ayağımıza dolaşmakta ve bu gerçeklikten uzaklaşmaktayız. (Baudrillard, 2015: 13). Baudrillard, bu gerçeklik kaymasını, tüketim toplumunun güvencesizlik eksenli yeniden üretimiyle ilişkilendirir. Tüketim toplumunun yeniden üretimi hareketliliğin, statünün, rekabetin ve kazanç kaygısının, sosyo-psişik düzeyde biçimlendirdiği baskının stresleri ve gerginlikleriyle (2017: 36,37) biçimlenir. Habermas'ın yaşantı dünyasının para, güç ve prestij aracılığıyla kolonileşmesi ve iletişimsel eylemin askıya alınması olarak ifade ettiği (Layder, 2014: 262,264) neo-liberal sabitleme; Baudrillard'ın yaklaşımında, tüketimin hem bir ahlak, (bir ideolojik değer sistemi) hem iletişim biçimi hem de değiş-tokuş sistematiğine evrildiği (2017: 91) bir toplumsal formasyona dönüşür. Bir nihayetsizlik durumu ve kendi kimliğini saptama uğraşısının sonuçsuzluğu pek çok gerginliğe ve endişeye sebep olur (Bauman, 2010: 16). Merkezin çöküşü ve bireylerin biyografik yaşantılarındaki tekil ızdıraplara, tutarlı açıklamalar getirebilecek ahlaki ve entelektüel mercilerin yokluğunda, anlam arayışını benlikler kendileri üstlenmeye çabalarlar ancak başarılı olamazlar.

Modernliğin ilk evrelerinde, ulus-inşası ve aydınlanma nosyonlarıyla tarihi bir birlikteliği sergileyen literati (okumuş) gruplarla, halk katmanları arasındaki örtüşme, bilgi sahibi sınıfların kendilerini yerel bağımlılıklardan ve yerel halklardan bağımsız kılarak, toprak ötesi siber mekâna yerleştikleri (Bauman, 2010: 26) mutlak bir ayrılmaya yol açmıştır. Bir hakikat tarifi ve özgürlük tahayyülünden yoksun postmodernlik durumu, Baudrillard'a göre, "hiçbir zaman kedisizlikle özdeş olmayan, hiçbir zaman gerçek olamayan dünyayı, daha baştan bozan ilk cinayetin yanılmasıdır" (Baudrillard, 2012: 21). Bu yanılmanın anlamı, gerçeği unutmaya mutlak bir eğilim ve kalıcı olan şeylerden nefret etmeye yönelik iradeyi pekiştiren sosyo-psişik bir durumsallık yaratmasıdır. Eğreti anlam inşasının merkez noktası tüketimin, grup bütünleşmesi ve sosyal denetim işlevini üstlendiği bir sosyal değerler sistemini (2017: 95) biçimlendirmesidir. Bauman ve Lyon'a göre tüketimin toplumsal değerler sisteminde, "her şey zorlamadan cezbe etme ve ayartmaya, normatif düzenlemeden

halkla ilişkilere, polislikten arzu uyandırmaya dönüşmüştür” (Bauman ve Lyon, 2016: 72). Bu dönüşümün anlamı, postmodern iktidarın, modern iktidar biçimlenmelerinden farklı olarak tüketim fetişizmi ve baştan çıkartmayı itici güç olarak kullanmasıdır.

Örgütlü modernliğin tasfiyesi, siyasal alanda ulus devletlerin oluşturduğu eski çekim kutupları, partiler, meslekler, kurumlar ve tarihsel geleneklerin cazibesini yitirmesiyle (Lyotard, 2014: 35) sonuçlanmıştır. Postmodern gözetim, karşıtları kendi içinde eritmekte, işbirliği yapmaya zorlamakta ve aynı gerçekliğin emrinde birlik içinde çalışmaya (Bauman, 2016: 36) teşvik etmektedir. Eski sınıfsal ve sosyo-ekonomik yarımalarla gönderme yapan tüm kolektiviteler önemsizleştiği gibi, kamusal problem alanları, özel alanın içine hapsedilerek toplumcu kimlikten uzaklaşmaktadır. Siyasal alanın sınıfsal ve ideolojik dayanaklarından sıyrılarak dönüşmesi ve melezleşmesi; gündelik kültürel pratiklerde, gerçeğin minyatürleşmiş hücreler, matrisler ve komut modelleri tarafından sonsuz sayıda yeniden üretimine sahne olmaktadır. Baudrillard, gerçeğin bu biçimde, modeller aracılığıyla inşa edilmesini, hipergerçek ya da simülasyon olarak tanımlamaktadır (Baudrillard, 2014: 12,13).

Baudrillard’a göre Marx, sermayenin simüle etme/hipergerçekleştirme, trans-politikleşme, üretim ilişkilerinin ve politik çelişkilerin ötesine geçerek; yüzer gezer, esrik ve rastlantısal biçimde özerkleşmesi ve dünyayı imgesinde toplamasını görememiştir (Baudrillard, 2004: 17). Nesnelere, göstergelere ve eylemlere; düşüncelerinden, kavramlarından ve anlamlarından kurtulmuşlar ve sonsuza denk bir yeniden üretim sürecine girmişlerdir (Baudrillard, 2004: 12,13). Lyotard, postmodern durumda, nesnelere yeniden üretim gerçekliğini, tarihsel bir kesite vurgu yaparak açıklar. Buna göre, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, teknik/teknolojik dönüşümler ve ileri kapitalizmdeki ilerlemelerle, bireylerin mal ve hizmetlerden faydalanma düzeylerindeki artış ve tüketimin yaygınlaşması, eski özgürleşme anlatılarının inanılabilirliğini sarsmıştır (2014: 74). Çağdaş toplumların bugünkü verili durumu ise, iktidar ile politikanın gün geçtikçe birbirinden ayrılmasıdır. İktidar küresel ve sınır ötesi durumdayken, kamusal çıkarlara dayanan politika yerel düzeyde kalmakta ve etkisini yitirmektedir (Bauman, 2016: 16). Ulusal siyasetler, bugünün değer ve anlam dünyasını, bireylerin ve toplumsal grupların niyet, amaç ve yönelimlerini ortaklaştırarak kolektif bir geleceğe atıfla inşa etmekte zorlanmaktadır.

Bu çalışma, çağdaş toplumlarda postmodernlik durumunun krizlerinin sosyo-psişik oluşumunu ve bunun etki alanlarını tartışmaya açmaktadır. Bu analizde, üç eksen tartışmanın genel çerçevesine yön vermektedir. İlk eksen, yerel siyasal dinamiklerin yerinden çıkarak küreselleşmesinin, kendiliğinden bir makro oluşumdan ziyade para ilişkileri, metalaşma ve işletme ideolojisinin genel ritmiyle tutarlı bir biçimde işlediğini göstermek ve bireyselleşmiş toplumun kamusal alan- özel alan diyalektiğinin insanlık durumundaki kolektif ortaklaşmalara ne denli olumsuz bir etki yarattığını ortaya koymaktır.

İkinci eksen, postmodern gündelik pratiklere odaklanmaktadır ve bu pratiklerin anlam ve mahiyetini, ileri modern etkileşim düzeninin kendine özgü yapılaşmasına eğilerek analiz etmektedir. Anlamların, imgelerin, tahayyüllerin ve söylemlerin bir yağmur gibi yağdığı günümüz dünyasında, düşüncenin hız içerisinde nasıl düşünömsellikten uzaklaştığını ve bireylerin gündelik edimlerinde hangi motivasyonlarla ne türden davranımlara meyil ettikleri sosyolojik boyutlarıyla ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Üçüncü eksen, postmodernitenin anlam rölativizmine ve eğreti hakikat alanına yönelik epistemolojik bir aşındırma denemesidir. Bu girişimin temel sorunsalı şöyle formüle edilebilir: “Postmodern anlam çokluğunun sembolik düzeyde biçimlendirdiği iktidarın doğası nedir ve hangi meşruiyet araçlarını kullanmaktadır?” Bu sorunsalı açma ve cevaplama girişimi, akışkan hakikat tahayyülleri ve anlam çokluğunun kendiliğinden işleyen süreçlerin çok dışında, canlı bir iktidar alanının (postmodern iktidarın) kendi içindeki gerilim, ilerleme, dönüşümlerinin yansımalarıyla hesaplaşmayı gerektirir.

Kolektivitelerin İflası ve Kamusal İradenin Gerileyişi

1970’lerin ortalarıyla birlikte örgütlü modernliği biçimlendiren kurumsal bütünlükler ve toplumsal uzlaşmalar aşınma sürecine girmiştir. Peter Wagner, değişim evresine giren bu toplumsal uzlaşmaları dört eksende tartışmaya açar: (i) Endüstri ilişkilerinin (işveren-işçi ilişkilerinin)

şartlarının ulusal düzeyde konumlanmasına yönelik anlaşmanın bozulması; (ii) Ulusal bir tüketime dayalı ekonomi geliştirilmesi doğrultusundaki Keynesçi uzlaşmanın ortadan kalkması; (iii) Her bir edimci için belli bir konumu sabitleyen ve güvence altına alan örgütsel kuralların yeniden şekillendirilmesi; (iv) Uygulanmaları var olan uzlaşmaları yıkma eğiliminde olan teknik yeniliklerin bundan böyle onaylanmaması. Wagner, işçi ve işveren ilişkilerinin 1950 ve 1960 arası dönemde işsizliğin azalma eğilimine girmesi, toplam ulusal gelirden geniş kitlelerin aldığı payın artması ve sermayenin kârlılığının azalması gibi durumların Batı ekonomilerinin ortak özellikleri olduğunu vurgular. 1970'lerin başlarında ise, ortaya çıkan iktisadi durgunluklar, kârlı üretim fırsatlarının eksikliğiyle ve bununla ilişkilendirilen tam istihdamın kâr üzerindeki sıkıştırma etkisiyle açıklanır. Bu açıklamanın arka planındaki akıl yürütme şudur: Vasıflı emek eksikliği sendikaların pazarlık gücünü o ölçüde arttırıyordu ki, piyasanın genişlemesi için fırsatlar olsa bile, kâr bir yandan ücret maliyetleri, bir yandan da fiyatlandırma üzerindeki piyasa sınırları arasında sıkışıyor ve yatırımlar hayata geçirilemiyordu. Wagner' e göre bu koşullar, homojen bir emek piyasasının var olabileceği şekilde emek açısından olumlu ve örgütlü bir ortamın ürünüydü. Sermayenin emeğe doğru akışının kısıtlandığı kapalı bir ekonomi, emeğin değerlendirilmesi açısından vazgeçilmezdi. 1970'lerin başlarından sonra ise mevcut durum geçerliliğini yitirdi ve sermaye grupları, istihdam şartlarında esnekliği tekrar gündeme getirdi (Wagner, 1996: 179,180).

Wagner, Keynesçi uzlaşmanın ortadan kalkması düşüncesiyle, 1970'lerdeki krizden sonra hızlanan ve ulusal üretim sistemlerinin pratik karşılığının gözden kaybolmasına neden olan koşullara gönderme yapar (1996: 181). Bu aynı zamanda ulusal hükümetler açısından tam istihdamın sağlanmasına yönelik iradenin askıya alınması anlamına gelmektedir (1996: 183). Örgütsel değişimler pratiğinde ise, biçimsel hiyerarşilerin yumuşatılması doğrultusunda bir değişim kastedilir. İşçilerin konumu daha sınırlı tanımlanmış ilişkilerle biçimlenir. Örneğin, işçilere amir pozisyonunda denetim mevkilerinde görevler vermek, onların tüm psişik enerjilerinin kârın hizmetine sokulmasına aracılık eder (1996: 184, 185). Wagner'e göre, üretim ve ürün piyasaları geçmişle karşılaştırıldığında, küreseldir ve piyasa genişlemeleri standartlaşmayı zenginleştirmiştir. Artık piyasalar ulusal standartları değil, küresel standartları talep etmektedir. Bu durum, yeni teknolojiler ve üretilen malların etkisinin, örgütlü modernlikte olduğu gibi davranış örüntülerinin standartlaşmasına ve eylem tarzlarının kolektifleşmesine yol açmamış; tersine, nesnelere çeşitlenmesine ve davranış örüntülerinin bireyselleşmesine olanak vermiştir (1996: 187,188).

Gaulejac ise, Wagner'in değerlendirmeleriyle tutarlı bir biçimde, 20. Yüzyılın sonunda üç önemli olayın endüstriyel kapitalizmin işleyişini sarstığı inancındadır. İlki, üretim mantığının gittikçe finansal kapitalizme teslim olmasıdır ve finansal ekonominin endüstriyel ekonominin yerine geçmesidir. İkincisi, sermayenin mekândan bağımsızlaşması ve onun dolaşımını denetlemeyi ve spekülasyon etkilerini sınırlayan engellerin ortadan kalkmasıdır. Bu durum, ulus-devletlerin hâkimiyet alanlarını tartışmaya açmıştır. Üçüncüsü, bilişim ve telekomünikasyonun birleşmesi ve eklenmesinin finansal piyasaların taleplerine anında cevap vermesidir (Gaulejac, 2013: 36). İleri modernitenin makro düzeyindeki bu dönüşümler, farklı türden işleyen bir dizi sosyo-oluşum mekanizmasının, evreni küresel ağ yapılarıyla birbirine sıkıca bağlayan ekonomik, siyasal ve kültürel süreçlerin karşılıklı konfigürasyonlarını biçimlendirmiştir. Tomlinson, (2013) günümüz toplumlarında, bu konfigürasyonların odak noktasını, çağdaş kültürün küreselleşmesinin bir boyutu olarak tahayyül eder ve küresel etkileşimin düzeylerini ortaya koyar. Tomlinson'a göre küreselleşme, yerelliklerin doğasını değiştiren "karşılıklı bağımlılık" ve uzaktaki olayların ve güçlerin yerel deneyimlerimize girmesine olanak sağlayan "yakınlık" gibi temel durumsallıklarla doğrudan ilişkilidir ve bu durumsallıklar tüm yaşam bağlantısallıklarını homojenleştirmektedir.

Bu öyle düzeyde bir homojenleşmedir ki, günümüz dünyasında bir bireyin gündelik pratiklerinin her veçhesinde küresel sonuçlar söz konusudur. Örneğin, bir giysi ya da yeme içme nesnesi tercihi bulduğumuzda, bu tercih sadece dünyanın diğer tarafındaki sakinlerin geçim olanaklarını etkilemekle kalmamakta; aynı zamanda, ekolojik dengenin bozulmasına da katkıda bulunmaktadır (Giddens, 2011: 21). Günümüz dünyası, bireyler açısından bir sorumluluklar evrenine gönderme yaparken; sıklıkla ikilemlere düştüğümüz, benliklerin inşa süreçlerinde çoğunlukla olgunlaşmamış olarak kaldığımız ve hiçbir ferdi anlamlı bir kişiliğe büründüremediğimiz eğreti bir

gerçekliği inşa eder. Giddens, bu durumu “ benliğin bugün herkes için düşünömsel bir proje-geçmişin, şimdinin ve geleceğin sürekli sorgulandığı dinamik bir süreç ” olarak betimler (Giddens, 2014a: 37).

Giddens’a göre geç modern çağın krize eğilimli doğası iki açıdan rahatsız edicidir: (i) belirsizlik iklimi, (ii) bireysel kimliğin özünü tehdit eden kriz durumu (Giddens, 2014b: 233). Kriz durumunu tetikleyen temel unsur, ileri modernitenin rasyonalizasyonunun iş yaratmayı değil, işçi sayısını azaltmayı hedeflemesidir. Teknolojik ve idari ilerlemenin ölçütü işgücünü azaltmak, şubeleri kapatmak ve çalışan sayısını düşürmektir. Bugünün dünyasında, iş idaresinde geçer akçe, işi esnek kılmak ve daha kârlı ticari olanaklar bulunduğunda mevcut işi ve üretimi dağıtmayı emretmektedir. (Bauman, 2000: 54). Sınıf ilişkileri açısından ise geçmiş konumlanmalarla karşılaştırıldığında farklı bir yapılaşma söz konusudur. Eski zenginler zengin olmak ve zengin kalmak için yoksullara ihtiyaç duyarlardı; oysa, yeni zenginlerin artık yoksullara ihtiyaç duymadığı (Bauman, 2006: 84) asimetrik bir toplumsal sistemde yaşamaktayız.

Sennett ise istikrarsız ve parçalanmış toplumsal koşullarda ancak belli türde insanların başarıya ulaşabileceği inancındadır. Başarının koşulları üç güçlüğü aşmakla ilgilidir. İlki, zamanla ilişkili bir durumdur: Görevden göreve, işten işe, bir yerden başka bir yere göç ederken insan kısa süreli ilişkileri ve kendini nasıl yönetir ? İkincisi, modern ekonomilerde pek çok becerinin raf ömrü kısayken ve gerçekliğin talepleri sürekli değişirken, yeni beceriler nasıl geliştirilir ve potansiyel kabiliyetler nasıl ilerletilir sorunsalıdır. Üçüncü güçlük, geçmişte bırakmakla ilgilidir. Geçmişteki başarıların ve hizmetlerin geleceği garanti altına alamayacağı kurumsal yapılaşmalarda, bireyler tutarlı ve anlamlı davranış örüntülerini nasıl bulacaklardır ? (Sennett, 2015: 11,12).

Sennett’in bir dizi sorunsallar setiyle gündeme getirdiği postmodernliğin krizleri, verilemeyen cevapları, çelişkileri ve gerginlik akslarıyla insanlık durumunun gündemini belirlemeye devam etmektedir. Yorumcuların üzerinde ortak olarak birleştikleri odak noktası, artık risklere karşı toplumsal sigortaların sıfırlandığı bir dünyada yaşadığımız ve toplumsal olarak üretilen risklerle baş etme görevinin bireyselleştiğidir (2000: 57). Postmodern tarzdaki bireyselleşmeye, küresel düzeyde şekillenmiş bir yoksulluk ve açlık eşlik etmektedir. Kathrin Hartmann’a göre günde 1,25 doların altında gelire sahip olan kişiler mutlak yoksul sayılmaktadır (Hartmann, 2014: 19) ve kimi tahminlere göre, dünya üzerindeki yaklaşık bir milyar insan açlık çeker ve günde 20.000 insan açlıktan ölerken, endüstri ölkelerinde imal edilmiş gıdaların yarısı çöpe gitmektedir. Avrupa ve Kuzey Amerika’da imha edilen gıda miktarı, dünyada açlık çeken insanların beslenmesine üç kez yetecek durumdadır (2014: 55).

Küresel eşitsizlikler, küresel bireyselleşme nosyonu ile iç içe geçtiğinde, tüketim ve birey bütünleşmesi başka bütün bağlamlarından sıyrılarak yalınlaşır. Geç modernitenin tüm ayrıntıları, Baudrillard’ın betimlediği biçimiyle duvar afişleri, spikerlerin insanı baştan çıkaran sıcak ses tonları, ses bandındaki tiz ve bas sesler, gözlerimizin önünde akıp geçen çeşitli renklere sahip imge şeritleri, bizleri toplumsallaşmaya davet eder (2017: 122) nitelikte evrilmektedir. Ancak bu toplumsallaşma, modernliğin total olarak insanı tahayyül eden, bireyleri üretim ilişkileri, yurttaşlık, simge/sembol yoğunlaşması, idealler ve tutkular düzeyinde inşa ettiği uzun vadeli projeleri yok sayar ve es geçer. Uzun vadenin yokluğu, Sennett’e göre kamu yaşamı ile mahrem yaşam (özel alan) arasında bir karşıtlık ortaya çıkarır. İnsanlar sadece kişisel olmayan anlamlama kodlarıyla üstesinden gelinebilecek kamusal sorunlara, kişisel duyguları açısından yaklaşır (Sennett, 2013: 18). Çağdaş toplum benlik sorunlarıyla giderek daha fazla iç içe geçer (2013: 49).

Bauman ise çağdaş toplumlarda kamusal alan- özel alan karşıtlığının biçimlendiği krizleri, kamusal alanla-özel alan arasındaki tercüme sanatının solmasına bağlar. Bauman, Aristoteles’ten ödünç aldığı üç kavramı: Ecclesia, Oikos ve Agora’yı sosyolojik bakımdan işlevselleştirir. Ecclesia, (kamusal alan) kişisel olarak nadiren ziyaret ettiğimiz, kamusal sorunlarımızın ve her birimizin hayatını etkileyen meselelerin çözümlendiği uzak alandır. Oikos (özel alan) ise, her gün tanıdıklarımızla karşılaştığımız, yüz yüze geldiğimiz, paylaştığımız hayat tarzlarını konuştuğumuz ve müzakere ettiğimiz tanıdık bildik güvöltülü alandır. Agora ise, kamusal ve özeli karşılaştığı,

birbiriyle tanıştırdığı, birbirini bilgilendirdiği, ortak hayatın zor sanatını deneme yanılma yoluyla öğrendiği alandır (Bauman, 2011: 245)

Bauman'a göre demokrasi bir tercüme döngüsüdür ve özel alanla, kamusal alan arasındaki tercüme durduğu zaman demokrasi de durur. Bugünün sorunu, kamusal alanda “iyi addedilen” şeyin uygulamada artan güçsüzlüğü, ecclesia ile oikos arasındaki tercüme sanatının solmasıdır (Bauman, 2011: 246,247). Sennet'in ifade ettiği gibi, kamusal alan boşaltılıp terk edildiği oranda, mahrem ilişkileri temel alan bakış açısının çekim gücü artmaktadır (2013: 27). Başka bir ifadeyle, mahremiyet, kamu sorununu kamusal olanın varlığını yadsıyarak çözme çabasıdır (2013: 47). Fransız toplumbilimci Alain Ehrenberg, 1983 Ekiminin Çarşamba akşamı, Vivianne adlı bir kadının eşinin iktidarsız olduğunu ve cinsel ilişkiden zevk almadığını ifade etmesini, kültür tarihinin bir devrimi olarak tanımlamıştır. Böylece, özel, kamusal olması amaçlanan sahneyi işgal etmiş, (Bauman, 2011: 250) ve bir daha geri çekilmemiştir.

Benliğin İkircikli İnşası ve Karakter Aşınması

Modern proje kendisini evrensel olarak konumlamıştı. Evrensellik, aklın rehberliği demektir. Duyulara köleliğin yerine, rasyonel varlığın özerkliğini, hurafe ve cehaletin yerine bilimsel hakikati koyuyordu. Oysa postmodernlik ya da küreselleşme çağı, her bireye McDonald's burgerleriyle beslenip, TV'de en yeni belgesel dramayı izleyebileceği anlamına geliyor (Bauman, 2014: 38,39). İnce bedenler, fitness, hafif giysiler ve spor ayakkabılar, cep telefonları, taşınabilir ve kullanılıp atılabilir eşyalar, anıdalık çağının önde gelen kültürel simgeleridir (Bauman, 2017: 192). Tüketim kültürü, yeni orta sınıflar için kültürel bir zemin oluşturmuş ve böylece kültürün seçkinlikten sıyrılması ve popülerleşmesi, onu siyasal köklerinden koparmıştır (Featherstone, 2013: 214,218). Baudrillard, tam da bu bağlamda, her şeyin cinsel, politik ve estetik olmaya çalıştırıldığı bir çağda, hiçbir şeyin gerçek anlamda cinsel, politik ya da estetik olamayacağını (2004: 15) vurguluyordu.

Modernlik insanları görev yöneliminden, saat aracılığıyla örgütlenmiş ve zamansal düzenlilikleri ölçü alan zamansal öznelerle dönüştürmüştü (Urry, 2015, 17,18). Oysa, postmodernlikte zamansal özne nosyonu parçalandı, zaman ve mekân yerinden çıkarılarak, her hangi bir zaman ve mekânın tercih edilebildiği çokluklar evreni egemen duruma geldi. Botton, bu evrilmeyi, Batılı refah toplumlarında yaşayan sıradan insanların başarı, aylık gelir ve statü kaygılarının “gerçek mahrumiyetin azalmasının, paradoksal bir biçimde, günden güne artarak süren bir mahrumiyet hissine ve mahrum bırakılmaktan duyulan azılı bir korkuya ” (Botton, 2004: 53) dönüştüğüne vurgu yaparak açıklar. Anıdalık çağında, her kişi kendi görünümünü aradığı, kendi varoluşunu ortaya koymak artık olanaklı olmadığından, ne gerçek anlamda var olmayı ne de görülüyor olmayı hesap etmeksizin, varım, buradayım ve görülüyorum (2004: 29) imajını çizebildiği bir hipergerçekliği inşa etmektedir.

Bauman ve Lyon'a göre bu imaj, “Düşünüyorum o halde varım'dan; görülüyorum o halde varım'a geçişi ” (2016:145) temsil eden kritik bir aşamadır. Bu kritik aşamada, yeryüzünü sadece bir tüketim mekânı olarak görmek, uzun soluklu insan ilişkileri kurma çabalarını olağanüstü şekilde zorlaştırmaktadır (2017: 240). Birine sarılmak ile birisini internette dürtmek arasındaki köklü farklılığı, derinlik ile sığlık, sahicilik ile yüzeysellik, sıcaklık ile soğukluk, samimilik ile göstermeliklik arasındaki (2016: 53) derin anlam farklılaşması unutulmuş gibi gözükmektedir. Facebook kullanıcıları çeşitli yollarla metalaştırılmakta ve “arkadaş ” terimi bilinen anlamının çok dışına çıkarılarak tutarsız bir kavrama haline dönüştürülmektedir (2016: 57). Ritzer'e göre bu genel bir toplumsal atmosferdir ve toplumun bütünü fetheden bir McDonaldlaştırma zincirinin (Ritzer, 2014: 24) ürünüdür. Ritzer, toplumun böylesine büyük boyutlarda başarılı bir projeye tüketim sarmalının içene çekilebilmesinin toplumsal kitlelere verimlilik, hesaplanabilirlik, öngörülebilirlik ve denetimin sunulmasına bağlamaktadır. Verimlilikle kastettiği, Mcdonald modelinde oluşturulmuş diğer kurumlarda kilo verme, araba yağlama, lens alma, gelir vergisi formları doldurma gibi hizmetlerin kitlelere cazip gelmesidir. İnsanların arabayla koşuşturdukları bir çağda, arabadan inmeden karnını doyurmak oldukça verimlidir. Hesaplanabilirlik ise “Pizzahut'ta tek kişilik pizzanızı beş dakikada alamazsanız, para ödemezsiniz ” sloganına vurgu yapmaktadır. Öngörülebilirlikle, ürün ve hizmetlerin her zaman ve her yerde aynı olacağı garanti edilir. Sürprizlere

yer yoktur. 1 yıl önce yediğin şeyin tadı, bir yıl sonra yediğinle aynı olacaktır hatta daha lezzetli olacaktır taahhüdü verilir. Denetimle ise insan teknolojilerinin yerini, insansız teknolojinin alması sayesinde yapılan gözetleme kastedilir (2014: 36,39).

Bauman, postmodern tarzda işleyen denetimi anlamlandırmak amacıyla “ akışkan modernite ” kavramını devreye sokar. Akışkan modernite içinde, iktidarın hareketinin akışkan olması gerekir. Bariyerler, tel örgüler, sınırlar ve kontrol noktaları üstesinden gelinmesi veya alt edilmesi gereken engellerdir. Özellikle toprak temelli bağılıklar ortadan kalkar. Akışkan modernite, her türlü sıkı kültürel bağı kırılğan hale getirir ve aşındırır (2016: 17). Bauman, bu kırılğanlığı, akışkan modernitenin post-panoptik karakteriyle ilişkilendirir. Panoptikon’da önemli olan yönetenlerin her daim bizzat kontrol kalesinde veya sürekli gözetlemede olmalarıdır. Post-panoptik iktidar ilişkisinde ise komuta mevkilerinde olanların, tahakküm sistematüğını işletebilmeleri için yakında olmalarına gerek yoktur (2017: 35). İleri modernitede, zamansal ve mekânsal mesafeler teknoloji aracılığıyla sıfırlanmıştır. Ancak bu insanlık durumunu homojenleştirmekten çok kutuplaştırmıştır. Az sayıdaki mutlu azınlık ve belirli insanlar, bölgesel tehditlerden izole olur ve yurtsuzlaşırken, çok büyük bir topluluk kendi karasal sınırları içerisinde anlam ve kimlikten yoksun olarak yaşamaktadır (Bauman, 2006: 26).

Chambers’in etkili biçimde vurgu yaptığı gibi, eski ikiliklerin- gerçek ile temsili, gerçeklik ile suret, otantik ile yapay, orijinal ile sahte- daha önceki epistemolojik kesinlikleri, öğretici bir karmaşaya doğru sürüklenmektedir (Chambers, 2014: 84). Postmodenlikte yaşam stratejisi, kimliğin kararlı hale getirilmesi değil, sabitlikten kaçınmak (Bauman, 2000:125) biçiminde cereyan etmektedir. Benlikler ikircikli olarak inşa edilmekte ve karakter bütünlükleri gün geçtikçe parçalanmaktadır. Zygmunt Bauman’ın canlı tanıklığı, gerçeklikten kurtulmuş benliklerin, gerçeklikten daha gerçek olabileceğini örneklemeğe uygun bir ayrıntıyı sunmaktadır:

Birkaç ay önce bir havaalanında aktarma beklerken eşimle birlikte kafede oturuyorduk. Yirmili yaşlarının sonunda ya da otuzlarının başlarında iki genç adam, ellerinde cep telefonları yan masamıza oturdular. Orada geçirdiğimiz bir buçuk saat süresince, bu ikisi telefonlarının öbür ucundaki görünmez sohbet arkadaşlarıyla sürekli olarak konuşmalarına rağmen kendi aralarında tek bir kelime bile etmediler. Bu birbirlerini tanımadıklarından değildi. Onları böyle davranmaya iten şey, tam tersi birbirlerini tanımaları ve aynı masada oturuyor olmalarıydı. Bu iki genç adam, bir yarış ne kadar olabilirse, o kadar hırslı, çılgın ve amansız bir yarışa tutuşmuşlardı. Biri konuşmasını bitirdiğinde diğeri hala konuşuyorsa, konuşması biten taraf derhal başka bir numara bulup çeviriyor, yeni bir sohbeğe başlıyordu; rehberlerindeki numara sayısının bağlantıda olma derecelerinin, bu numaraları bağlanabilecekleri diğeri uç birimlerinin sayısının toplumsal konum, iktidar ve prestij açısından onlar için çok, hatta yaşamsal derecede önemli olduğu açıktır (2017: 225).

Karakterin anlamlı sosyal etkileşimden ve insansal özden uzaklaşması günümüz toplumsal yaşantısının tüketim, imajlar ve hipergerçeklik kimliğini tamamlayan özniteliklerdir. Sennett, günümüz dünyasında çalışma yaşamı ve etkileşim düzenindeki karakter analiziyle, parça parça farkında olduğumuz postmodern yaşam durumunun, kaçınılması imkânsız gerilimlerini ustalıkla biçimde sunmaktadır. Sennett’e göre karakter, duygusal deneyimlerin uzun vadeli boyutları üzerinde şekillenir. Karakter, kendini sadakat, fedakârlık, uzun vadeli hedefler için çaba sarf etme ve gelecekteki bir hedef uğruna bugünkü mükâfatları erteleme şeklinde gösterir. Bireyler yaşadıkları duygu karmaşalarından bazılarını seçerler ve içsel bir muhakemeye alırlar; yaşanılan bu duygular karakteri oluşturur. Karakter, kendimizde değerli bulduğumuz ve başkalarının değer vermesini beklediğimiz kişisel özelliklerimizdir. Sennett’e göre çağcıl dünyamız kimi nitelikleri bakımından özgündür ve karakterlerin inşası bağlamında bazı sorunsalları içirme riski taşımaktadır.

Sennett, bu sorunsalları, esnek kapitalizmin karakter konusunda karşımıza çıkardığı aşılması kolay olmayan temel gerginlik alanlarını belirlemek amacıyla ifade eder. Kuşaklar arasındaki karakter bütünlüğündeki dönüşümleri göstermek için ise, Baba Enrico ve oğul Rico’nun hikayesini paylaşır. Sennett, Enrico’yu ilk kez 1970’de tanıdığına, Enrico, bir iş hanında tuvalet temizlemekte ve yer silmektedir. Yaşamının bütün anlamı, ailesine hizmet etmek ve sporda başarılı oğul Rico’yu büyütmeğdir. Enrico’nun, Amerikan rüyasını gerçekleştirmeğe için pek umudu olmasa da, 15 yılda

biriktirdiği parayla Boston civarında bir ev almış ve daha önceden yaşadığı İtalyan mahallesiyle bağı koparmıştır. Eşi Flavia da, bir kuru temizleme fabrikasında çalışmaktadır. Enrico ve Flavia, iki oğullarının eğitim masrafları için para biriktirmekte ve geleceklerini inşa etmek için mücadele etmektedirler. Sennett'e göre Enrico'nun kuşağının en temel özellikleri, aynı işlerde yıllar yılı çalışmaları, ne zaman emekli olacaklarını bilmeleri ve emekliliklerinde ne kadar para alacaklarından haberdar olmalarıdır. Enrico'nun çalışma yaşamındaki istikrar ve tutarlılık, mahalle yaşamı ve arkadaş ilişkilerine de yansımıştır. Enrico, eski mahallesindeki göçmen çevresiyle, banliyödeki yeni ve nötr dünyasını birleştirmeyi başarmıştır. Banliyödeki komşularının arasında sessiz ve kendi halinde bir yaşam sürdürürken; eski mahallesine döndüğünde her pazar günü ayın, peşinden öğle yemeği ve dedikodu yapılan kahve sohbetleriyle, kendini kurtarmış ve sevilen bir insan olarak görülmektedir.

Sennett'in naklettiğine göre, oğul Rico, babasının hayallerine uygun bir şekilde, yerel bir üniversitede elektrik mühendisliği bölümünü bitirmiş, sonra da işletme yüksek lisansı yapmıştır. Evlenmiş ve bir aile kurmuştur. Ancak, Rico'nun mesleki kariyeri babası Enrico'dan bazı bağlamlarda bütünüyle farklı gelişmiştir. Her şeyden önce, Rico mezuniyet sonrasındaki 14 yıl boyunca toplam dört kere iş değiştirmiş ve sık sık taşınmak durumunda kalmıştır. Hem eşinin hem de kendisinin kariyer çizgisi birçok çalkantılı süreçten sonra, New York'ta devam etmiştir. Eşi muhasebecilerden oluşan bir ekibin başına geçmiş, kendisi de küçük bir ofis açarak danışmanlığa başlamıştır. Refah içinde yaşayan bu iki genç insan, çoğu zaman, kendi yaşamları üzerindeki kontrolü yitirdiklerine inanmaktadır ve bu korku bütün çalışma yaşamlarını etkilemektedir. Rico, kendi işini kurduktan sonra daha rahat edeceğini düşünürken; işler, beklentisinin tam tersi şekilde gerçekleşmiştir. Fotokopi çekme işinden en küçük iş ilişkisini takip edebilmek için her telefona cevap vermeye kadar çeşitli zorunluluklarla karşılaşmıştır. Rico ve eşinin, insan ilişkileri de sık taşınmalarından dolayı istikrarlı bir etkileşim düzenine dönüşmemiştir. Babasının hademeler sendikasında hissettiği cemaat duygusunu Rico, arkadaşlarıyla kurduğu elektronik iletişimlerde aramaktadır ancak, bu iletişimlerin kısalığı gerçek bir dostluk ve arkadaşlık ilişkisi bakımından Rico'yu tatmin etmemektedir. Taşındığı dört yerde de komşuları onu hiçbir geçmişi olmayan bir insan gibi karşılamıştır. Rico'nun endişe duyduğu konulardan biri de çocuklarıyla ilişkisidir. Rico, evine akşam 19:00 gibi gelmekte ve yemek yiyip çocuklarının ödevlerine bir saat ayırdıktan sonra, işyerinden eve getirdiği danışmanlık işlerini yapmaktadır. Rico, bu durumdan kaynaklı olarak kendi çocuklarına yabancılaştığını düşünmektedir. Rico'nun en derin kaygılarından biri de, yaptığı işle çocuklarına örnek olabileceği bir etik düzlem sunamayacağı konusundaki yargısıdır. Sennett, eski jenerasyonlarla, yeni kuşaklar arasındaki temel farkı, “ uzun vade yok ” nosyonunun genç kuşak çalışan anne ve babaların karakterleri üzerindeki derin baskısında görmektedir. Rico'nun hikayesinin özgün yönü, “ uzun vade yok” sloganında somutlaşan maddi değişimlerin, hem karakteri hem de ailesiyle ilişkilerinin biçimlenmesindeki olumsuz işlevin (2016:13,23) bir yaşam pratiği şekline dönüşmesidir.

Postmodernliğin Anlam Rölativizmi ve Simgesel İktidar Ağı

Her iktidarın doğası bir iktidar stratejileri formülasyonu gerektiriyorsa, Postmodern iktidarın stratejisi, onun merkeziz karakteridir ve hem epistemolojik sağaltım süreçleriyle hem de belirli simgesel dayatmalar mekanizmalarıyla işlemesidir. Bourdieu, “ Eril Tahakküm ” çalışmasında, sembolik gücün bedenler üzerinde ve her hangi bir fiziksel kuvvet uygulamadan, bireylerin en derin noktadaki yatkinlıklardan kaynaklı olarak işlediğine (Bourdieu, 2015a: 54) vurgu yapar. Bu kaynaklar, simgesel düzenin sağlamlığını, direncini, tutarlılığını oluşturur ve nesnel yapıların bireylere dayatılmasıyla kurulur (Bourdieu, 2006: 118). Postmodern iktidarın özgün yönü ise tam da bu anlamda, kendi nesnel dayanaklarını ve toplumsal kitleler üzerindeki dayatmalarını farklı türden bir meşruiyet zeminiyle sağlamasıdır. Hardt ve Negri'ye göre bu meşruiyet zemini biyolojik, somatik ve bedensel olan bir iktidardır yani biyo-politikadır (Hardt ve Negri, 2012: 49). Biyo- politik iktidar, iletişimle var olmaktadır ve makro ölçekte düzen verici bir Emperyal makine, denge bağlamı oluşturmakta, karmaşaları azaltmakta ve evrensel bir yurttaşlık projesi sunuyormuş gibi yaparak, iletişimsel ilişkilerin her birine müdahale edip, postmodern tarzda kimliği ve tarihi çözmektedir (2012: 55,56).

Baudrillard'ın vurgu yaptığı gibi, anlam kültürü anlamın aşırılığı, gerçeklik kültürü gerçekliğin abartısı, bilgi kültürü de bilginin fetişizmi altında çökmüştür böylece, anlam ve gerçeklik aynı kefende gömülmüştür (2012: 32). Belki de, biyo-politik iktidarın küreselleşme çağında en büyük avantajı anlamın ve gerçekliğin zaten yok olduğu bir çağa hükmetmesidir. Karşı siyasal oluşumların, sendikal mücadelelerin ve zorlayıcı toplumsal hareketlerin sınırlandırıldığı ya da yok olduğu bir çağda, biyo- politik iktidar küresel düzeyde polislik hakkıyla ayakta tutulmaktadır. Devletler arası ilişkilerde şiddetin bir hak olarak görülmesi, artık emperyalizmden imparatorluğa geçildiğinin göstergesidir. İmparatorluk üç buyruğu pratiğe yansıtmaktadır: İçine al, farklılaştır ve yönet (2012: 206). Böylece, küresel hegemonyanın iktidar bütünlüğü inşa edilmektedir.

Postmodernliğin meşruiyet araçları ve epistemolojik dayanakları, Deleuze ve Guattari'nin betimlemesiyle, hiyerarşisi ve merkezi olmayan bir rizom ağ yapısıyla işlemesidir. Rizom ağ televizyon, radyo sistemleri ve bütün dalgaların tek bir kökten yönetildiği oligopolistik ağdan farklılık göstermektedir (2012: 333,334). Post-modern anlam rölativizmi kendi imgemiz, kimliğimiz ve görünüşümüze bir tutsaklık durumunda, kendi kaygılarımızın nesnesi haline geldiğimiz ve geriye kalan her şeye duyarsızlaşma durumunda (2012: 159) daha da belirginleşir. Kendimize yönelik aşırı duyarlılığa, toplumsal düzeyde risk eksenli belirsizlikler (Beck, 2011: 27) eşlik etmektedir. Servet tepede birikirken, risklerde dipte birirmektedir (2011: 47). Aşırı yoksullukla aşırı riskler arasında bir doğru orantı oluşmaktadır (2011: 58). Eşitsizliklerin radikalleştiği ileri modernite çağında, anlam belirsizliklerine ve çokluklarına en çok postmodernliğin ihtiyacı vardır. Baudrillard, bu eksenle, Bourdieu'ya atıfta bulunarak "güç ilişkilerinin özünde yatan şeyin, güç ilişkilerine benzememeye çalışarak gücün tamamını bu gizlilikten almasına" (2014: 30) vurgu yapar ve eleştirel bağlamı genişletir. Baudrillard'a göre post-modern bilişsel çerçeveler ve söylemler, özelleşmiş bir Disneyland yanılması yaratarak, gerçek ülkenin, gerçek Amerika'nın bir Disneyland'a benzediğini gizler (2014: 27).

Bourdieu ise güç ilişkilerinin, tarihsel yatınlıklara da işlemiş saklı kimliğini deşifre eder. Bourdieu, ilk kertede, başarılı bir sosyalleşmenin ayırt edici özelliğinin, sonradan kazanılan şeylerin doğuştan geldiği yanılmasını yarattığını ve buna da "oluşuma dair hafıza kaybı" olarak ifade etmek gerektiğini vurgular (Bourdieu, 2015b:435). Oluşuma dair hafıza kaybının işlediği en yaygın alan eğitimsel süreçlerdir. Örneğin, zeka ile özdeşleştirilen okul başarısının toplumsal kökenle, aileden miras alınan kültürel sermaye ile olan karşılıklı ilişkisini ortaya koymak, bizzat gizlemiş ve bastırılmış olanı ortaya çıkarmaktır. Böyle bir tespit, teknokratlardan ve epistemokratlardan oluşan bazı grupların hoşuna gitmemektedir (Bourdieu, 2016: 25). Olayların kendi seyrini izlemesinde çıkarı olanlar, yasaları toplumsallığın doğasına kazanmış bir tür kader ve kaçınılmaz olarak öyle olması gereken zorunluluklar olarak değerlendirirler. Ancak, gerçekte toplumsal bir yasa, tarihselliği olan bir yasadır ve işlemesine izin verildiği ölçüde varlığını sürdürür (2016: 55,56). Dolayısıyla post-modern topluma da biçim veren dışsal, nesnel ve tarihsel yeterlilikler vardır. Tarih, şeylere kazanmış durumdadır, yani makinelerde, aletlerde, hukukta, bilimsel teorilerde, bedenlerde. Tarih, bilinçdışı olandır. İstem dışı olarak toplumsal dünyaya uyguladığımız düşünme ve algılama kategorileridir (2016: 92).

O halde, günümüz dünyasının düşünme ve algı kategorileri nelerdir? İmajlar, dizi senaristlerinin ürettiği söylemler, beden ve görselliğin fetişize edildiği simgesel bir duygu pazarı, para ilişkilerinin ve işletme ideolojisinin argümanlarının her saniye sağaltıma alındığı reklamlar dünyası ve hiçbir şeyi olmayanların her gün aşağılandığı paparazzi programlarıdır. İleri modernitenin tüketim kültürü, toplumsal alanda anlamsal bütünlükleri ve derinlemesine düşünme süreçlerini yok ettiği gibi, şimdi de konsantrasyonunu doğrudan bireylerin içsel dünyalarının artık bir kırıntı düzeyinde kalmış tutarlılıklarına ve güvene yöneltir. Sıradan insanların kendi gerçekliklerinin verili durumlarıyla hesaplaşmasını ve özel alanlarındaki problem örüntülerinin çözümüne yönelik düşünömsel çabalarını olabildiğince geciktirmeye çalışır. Bu çabaların, anlam eksenli iyicil bir projeye dönüşmemesi için bir dizi baştan çıkarma ve ayartma pratiğini hayata geçirir. Aslında bütün bir ideolojik hedef, karakteri olabildiğince aşındırmak, bertaraf etmek ve akışkan bir kimliğe doğru sürüklemektir. Karakterler yeteri kadar aşındığında, bir yeniden inşa için bedene yatırım yapmak ve ruhu yeniden yapılandırmak gerekir. Adres ise çoktan bellidir: Tüketim kültürünün nesnelere.

Bourdieu'nun sembolik güç analizi, bu ekseninde daha da iyi anlaşılmalıdır. Bourdieu, Hume'a atıfla sembolik gücün boyutlarını genişletir. Hume, şu soruyu sormuştur: “ Yönetenler o kadar az sayıda, yönetilenler ise bu kadar kalabalıkken, yani sayı üstünlüğünü elinde bulundurlarken, toplumsal düzen nasıl bu kadar rahatça korunabilmektedir ? ” Bourdieu'ya göre, bu sorunun analitik cevabı, güç ilişkilerini devreye sokarak verilebilir: Sembolik güç kendi varlığını unutturacak denli görünmeden işlemektedir (2015b: 200). Bu durumda, eyleyiciler, zihni yapılarında üstleri ya da astları üzerine düşünen parçacıklar haline gelmektedir (2015b: 202). Bu çerçevede değerlendirildiğinde, sembolik şiddet ya da sembolik tahakküm “ nesnel yapılarla zihinsel yapılar arasında gerçekleşen ve bilincinde olunmayan mutabakatlara dayanan kısıt türleridir ” (2015b: 186). Bourdieu'ya göre, bu çok özel türden bir ilişkiler alanıdır ve toplumsal gerçekliğin inşa edilme faaliyeti, herkesin aynı ölçüde katkıda bulunduğu bir faaliyet değildir. İktidar için verilen sembolik mücadelelerde, toplumsal gerçekliği kompozite etme kapasitesi açısından ellerindeki özgül sermayeden ötürü hukukçular avantajlıdır. Çünkü kuralları ellerinde tutarak vekâletlendirilmiş olanlar onlardır (2015b: 393,394). Ancak bütün bir sistemin baş aktörü, tüm sermayelerin en üstten dağıtımcısı, koordinatörü ve denetmeni siyasal sermayenin merkez üssü olan devlettir.

Sembolik iktidar özellikle vekâletlendirilmiş olanların iktidarındır, meşru mekanizmalarla yetki alanların, hiçbir yetki alamayanlar üzerindeki bilişsel ve tinsel gücüdür. Postmodernliğin, tutunamayanlar açısından en trajik yönü, gerçek bütün çıplaklığıyla ifade edilmek istendiğinde, ortada gerçek ya da hakikat namına hiçbir şeyin olmaması; gerçeğin ifade edilmesinin anlamlı araçlarını oluşturan bir ütopyanın ya da imgelemin artık var olmamasıdır. Aşırı gerçekliğin, ne bir telafisi ne de bir seçeneği vardır (Baudrillard, 2012: 84). Bourdieu'ya göre, bu durumda ezilenler artık kendi söylemlerini, duygularını ve düşüncelerini ifade edemezler:

Ezilenlerin söylemine çok az alan tanınıyorsa bu, söz konusu kesimin sesi bilhassa güç işitildiği içindir. Bu insanlar, konuşmaktan çok konuşurlar ve egemenlerle konuştuklarında da ödünç bir söylem kullanırlar. Tam da egemen grubun onlar hakkında konuşurken kullandığı söylemi (Bourdieu, 2015c: 108,109).

Sonuç

Dostoyevski, “ Yeraltından Notlar ” da şöyle yazar:

Diyelim ki, günün birinde gerçekten tüm istek ve kaptislerimizin formülü bulunurse, daha doğrusu isteklerimizin neye bağlı olduğu, hangi yasalara göre oluştuğu, nasıl geliştiği, türlü durumlarda ne gibi yönler aldığı üzerine kesin matematik formüller ortaya çıkarılsa... O zaman, işte o zaman insanlar belki de tüm isteklerinden vazgeçeceklerdir. Hem de muhakkak vazgeçeceklerdir. Bir cetvele bakarak istemenin ne zevki kalır ki ? (Dostoyevski, 1999: 32,33).

Dostoyevski, bu satırları ılımlı modernliğin ilk kazanımlarının ortaya çıktığı, din ve mutlak monarşi merkezli dünyanın çözülmeye başladığı ve modern projenin herkes için heyecan uyandırdığı bir çağda yazdı. Bu çağda istemek, arzu etmek ve dönüştürmek homo faber'in (yapan insan) genel karakteriydi. Atıllık ve gelenek modernliğin bilinçli olarak uzak durduğu örüntülerdi. Modern insan kendisiyle, gelenekle ve doğayla savaşımında, Dostoyevski'nin altını çizdiği güdüler ve istekler cetvelini fersah fersah aşan ürünler ortaya koydu ve insan merkezli bir ütopya olan modern proje, insanı bütün boyutlarıyla aşarak, metaların özgürce dolaşıma sokulduğu, insansız bir dünyayı inşa etmeyi başardı.

Çağdaş toplumsal yaşantıda ise, küresel kapitalizm, enformasyon toplumu ve işletme ideolojisi artık insanı, var olduğu haliyle yani kültürel, antropolojik, fiziksel ve psikik biçimleriyle anlamaya çalışmıyor; bunun yerine, yeniden bir insan yaratımı gerçekleştiriyor. Bu yaratımın mekanizmaları, ileri modernitenin güç teknolojileridir ve post-panoptik tarzda işleyen bu güç teknolojileriyle bedenler bilgisayar oyunlarıyla, üç boyutlu gözlüklerle, devasa bir sistematikte işleyen ödeme sistemleriyle ve sosyal medya aracılığıyla yeniden üretilmektedir. Bourdieu, bu yeniden üretimin büyük neoliberal ütopyayı gerçekleştirme çabalarının doğrudan bir sonucu olduğu düşüncesindedir. İktisadi açıdan, gelişmiş toplumların sayıca fazla toplumsal kitleleri yoksulluk içinde yaşarken, gelirler arasındaki mesafeler açılmakta ve kolektif duyarlılıklar gün geçtikçe

azalmaktadır (Bourdieu, 2015d:131). Piyasada sadece getirisi olanın anlamı vardır ve insanlık durumu, para ilişkilerinin tahakkümü altında gün geçtikçe çözümü zorlaşan problemlerle karşı karşıya kalmaktadır.

Cornelius Castoriadis'in etkili bir biçimde söylediği gibi “ Değerimiz kadar kazanmıyoruz; kazandığımız kadar değerimiz oluyor ” (2013: 141). Castoriadis'in ileri kapitalime atıfla vurguladığı ilke, David Harvey' in tahayyülünde, “ kapitalizmin ötekini icat etmediği, ama onu çok organize biçimde kullandığı ve teşvik ettiği ” (Harvey, 2012: 126) şeklinde yorumlanıyor. Her ne şekilde olursa olsun, kapitalizmin çağımızdaki neo-liberal versiyonu, 1970'lerden sonra post-fordist süreçlerle esnek birikime geçmiş (2012: 196) ve küresel kapitalizmin yıkıcı etkileri daha radikal biçimde hissedilmeye başlanmıştır.

Bugünkü durumda, istihdamdaki artış yoksulluğun azaldığı anlamına gelmemektedir. 1980'lerin ortasından, 1990'ların ortasına kadar geçen dönemde istihdam konusunda en iyi performansı gösteren 5 ülkede göreceli yoksulluk oranlarında artışlar olduğu gözlemlenmektedir. (Caltillon., vd. 2001: 68). Bu durum, olanaklara erişimdeki asimetriden kaynaklanan eşitsizliğin günümüz toplumlarının aşılabilen bir problemi olduğunun göstergesidir. Giddens'a göre batı toplumları hala kapitalist toplumdur ve üç parametre, günümüz dünyasında batı toplumlarının kapitalist toplumsal yapılaşmasını tescil etmektedir. Bu üç parametreden ilki, bireysel sermaye sahipliğinin de dahil olduğu kâr amaçlı üretimin hala ekonomik sistemin itici gücü olmasıdır. İkincisi, sermaye sahipliği ve mülke sahip olmanın tekeli niteliğini koruması ve geniş kitlelerin dışlamasıdır. Üçüncüsü, sınıf çatışmasının hem ekonomik hem de siyasal bir değişken olarak varlığını sürdürmesidir (Giddens, 2013: 58,59).

Bugün, ileri kapitalizmin kentlerinde çöplerden beslemek gibi marjinallikler çoğalmaktadır. Ebeveynler, evinden çıkamayan, kendi hayatlarına başlayamayan, kendi ailelerini kuramayan çocuklarının işsizlik durumunun yarattığı umutsuzluk ve öfkeyle (Wacquant, 2015: 288) karşı karşıyadır. Baudrillard'ın, postmodernliğe göndermeyle altını çizdiği, gerçek olmayan gerçeğe, modern ülkelerin metropollerinde yoksulluk, işsizlik ve çaresizlik eşlik etmektedir. Bu nesnel durum bir duygu aşınmasını, doğal bir körleşmeyi ve yaygın bir egoizmi tetiklemektedir. Baudrillard göre bu, ikincil bir toplumsal durum içine yerleşmek demektir. İkincil toplumsal durumun anlamı, kendi gözümüzde yok olduğumuz, silindiğimiz ve anlamamızı yitirdiğimiz trajik bir farkındalıktır. Bombardımanda ölen kadının bedenine ölü bir kediye bakar gibi baktığımız, ne bir yasin ne bir acıma duygusunun olmadığı mutlak bir körleşmedir (2012: 173).

Kaynakça

Anderson, Perry (2011), **Postmodernitenin Kökenleri**, (Çev. Elçin Gen), İletişim Yayınları, İstanbul.

Baudrillard, Jean (2004), **Kötülüğün Şeffaflığı Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme**, (Çev. Işık Ergüden), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Baudrillard, Jean (2012), **Kusursuz Cinayet**, (Çev. Necmettin Kamil Sevil), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Baudrillard, Jean (2014), **Simülakrlar ve Simülasyon**, (Çev. Oğuz Adanır), Doğu Batı Yayınları, Ankara.

Baudrillard, Jean (2015), **Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği**, (Çev. Oğuz Adanır), Doğu Batı Yayınları, Ankara.

Baudrillard, Jean (2017), **Tüketim Toplumu**, (Çev. Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bauman, Zygmunt (2000), **Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları**, (Çev. İsmail Türkmen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bauman, Zygmunt (2006), **Küreselleşme**, (Çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bauman, Zygmunt (2010), **Etiğin Tüketiciler Dünyasında Bir Şansı Var mı ?**, (Çev. Funda Çoban ve İnci Katırcı), De ki Basım Yayım, Ankara.

Bauman, Zygmunt (2011), **Bireyselleşmiş Toplum**, (Çev. Yavuz Alogan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bauman, Zygmunt (2014), **Parçalanmış Hayat**, (Çev. İsmail Türkmen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bauman, Zygmunt ve Lyon, David. (2016), **Akışkan Gözetim**, (Çev. E. Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bauman, Zygmunt (2017), **Akışkan Modernite**, (Çev. S.O. Çavuş), Can Sanat Yayınları, İstanbul.

Beck, Ulrich (2014), **Risk Toplumu**, (Çev. K. Özdoğan ve B. Doğan), İthaki Yayınları, İstanbul.

Best, Steven ve Kellner, Douglas. (2016), **Postmodern Teori**, (Çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Botton, De Alain (2015), **Statü Endişesi**, (Çev. Ahu Sıla Bayer), Sel Yayıncılık, İstanbul.

Bourdieu, Pierre (2006), **Pratik Nedenler**, (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver), Hil Yayıncılık, İstanbul.

Bourdieu, Pierre (2015a), **Eril Tahakküm**, (Çev. Bediz Yılmaz), Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Bourdieu, Pierre (2015b), **Devlet Üzerine**, (Çev. Aslı Sümer), İletişim Yayınları, İstanbul.

Bourdieu, Pierre (2015c), **Dünyanın Sefaleti**, (Çev. Aslı Sümer, Baran Öztürk ve Diğerleri), Heretik Yayınları, Ankara.

Bourdieu, Pierre (2015d), **Karşı Ateşler – I**, (Çev. Sertaç Canbolat), Sel Yayınları, İstanbul.

Bourdieu, Pierre (2016), **Sosyoloji Meselesi**, (Çev. Filiz Öztürk; Büşra Uçar; Mustafa Gültekin ve Aslı Sümer), Heretik Yayınları, Ankara.

Caltillon, Bea- Ive Marx -Karel Van den Bosch, (2001), “Eşitlik Bilmecesi: İstihdam, Ücret Eşitsizliği, Sosyal Harcamalar ve Yoksulluk Arasındaki İlişkiler”, (Çev. İsmail Çekem), (Der. Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder), Vatandaşlık Gelirine Doğru, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 63-84.

Chambers, Lain (2014), **Göç, Kültür, Kimlik**, (Çev. İsmail Türkmen ve Mehmet Beşikçi), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Dostoyevski, Fyodor Mihayloviç (1999), **Yeraltından Notlar**, (Çev. Ahmet Ekeş), Cem Yayınevi, İstanbul.

Featherstone, Mike (2013), **Postmodernizm ve Tüketim Kültürü**, (Çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Gaulejac, De Vincent (2013), **İşletme Hastalığına Tutulmuş Toplum**, (Çev. Özge Erbek), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Giddens, Antony (2011), **Sosyolojinin Savunusu**, (Çev. İbrahim Kaya), Say Yayınları, İstanbul.

Giddens, Antony (2013), **Sosyoloji Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş**, (Çev. Ülgen Yıldız Battal), Siyasal Yayın, Ankara.

Giddens, Antony (2014a), **Mahremiyetin Dönüşümü**, (Çev. İdris Şahin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Giddens, Antony (2014b), **Modernite ve Bireysel-Kimlik**, (Çev. Ümit. Tatlıcan), Say Yayınları, İstanbul.

Hardt, Michael ve Negri, Antonio. (2012), **İmparatorluk**, (Çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Hartmann, Kathrin (2014), **Küresel Çarkın Dışında Kalanlar**, (Çev. Ethem Levent Bakaç), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Harvey, David (2012), **Postmodernliğin Durumu**, (Çev. Sungur Savran), Metis Yayınları, İstanbul.

Layder, Derek (2014), **Sosyal Teoriye Giriş**, (Çev. Ümit Tatlıcan), Küre Yayınları, İstanbul.

Liotard, Jean François (2014), **Postmodern Durum**, (Çev. İsmet Birkan), Bilgesu Yayıncılık, Ankara.

Ritzer, George (2014), **Toplumun McDonalddlaştırılması**, (Çev. Şen Süer Kaya), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Sennett, Richard (2013), **Kamusal İnsanın Çöküşü**, (Çev. Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Sennett, Richard (2015), **Yeni Kapitalizm Kültürü**, (Çev. Aylin Onocak), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Sennett, Richard (2016), **Karakter Aşınması**, (Çev. Barış Yıldırım), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Tomlinson, John (2013), **Küreselleşme ve Toplum**, (Çev. Arzu Eker), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Turner, S. Bryan (2002), **Oryantalizm Postmodernizm ve Globalizm**, (Çev. İbrahim Kapaklıkaya), Anka Yayınları, İstanbul.

Urry, John (2015), **Mekânı Tüketmek**, (Çev. Rahmi Öğdül), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Wacquant, Loic (2015), **Kent Paryaları İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi**, (Çev. Mehmet Doğan), Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

Wagner, Peter (1996), **Modernliğin Sosyolojisi**, (Çev. Mehmet Küçük), Sarmal Yayınevi, İstanbul.